Meddelanden om brända leror, lämpliga för prydnadsföremål

M. Stolpe

To cite this article: M. Stolpe (1886) Meddelanden om brända leror, lämpliga för prydnadsföremål, Geologiska Föreningen i Stockholm Förhandlingar, 8:2, 91-94, DOI: [10.1080/11035898609443565](https://doi.org/10.1080/11035898609443565)

To link to this article: <http://dx.doi.org/10.1080/11035898609443565>

Published online: 06 Jan 2010.

Submit your article to this journal [↗](#)

Article views: 2

View related articles [↗](#)

Meddelanden om brända leror, lämpliga för prydnadsföremål.

Af

M. STOLPE.

Den raska fart, med hvilken byggnadsverksamheten i vårt land synnerligast inom de större städerna fortskridit, och de skärpta fordringar i arkitektoniskt hänseende, som nutiden uppställer, hafva naturligen framkallat en starkare efterfrågan efter lämpligt material för flerahanda ändamål såsom fasadtegel, listverk m. fl. Hittills har utlandet lemnat oss den allra största delen häraf och våra byggmästare hafva för den skull ofta måst nöja sig med en mindre god vara. Först helt nyligen har man med lifligare intresse sökt ett tillfredsställande svar på den gamla frågan: ega vi i Sverige en lera, som efter bränning kan täfla med hit importerade föremål? Och svaret lät ej vänta på sig, ty redan nu kunna vi genom framlagda prof visa, att vi i vårt land ega leror så fina och hållfasta och för formning så lämpliga, att de icke blott täfla med utan ock öfverträffa dem, som från utlandet tillförts oss.

Första fyndet gjordes på ett fält under egendomen Ekeby i Södermanland, ej långt från Eskilstuna. Snart börjades undersökningar äfven å angränsande egor, och man fann då, att en lera, mycket fin och plastisk, ligger utbredd öfver ett betydligt område, sammanlagdt omkring 200 tunnland, tillhörande Åsby, Ekeby och Hagby gårdar.

En annan fyndort är belägen helt nära Flisby station i norra Småland på Syreda egor. Området för dervarande lera är visserligen icke närmare bestämdt, men af läget att döma tyckes den äfven här hafva en rätt stor utbredning.

Äfven på Ekerön i Mälaren samt i Qvismaredalen i Nerike lära nyligen dylika leror träffats, och det torde ej lida minsta tvifvel, att nya fyndorter snart skola uppdagas.

Leran i Eskilstunatrakten har blifvit på fältet undersökt af Fil. Kand. J. JÖNSSON, hvilken under flera år egnat sin tid åt studiet af Svenska leror. I hans berättelse om ifrågavarande område meddelas, att fältet är till största delen täckt af en bädd gytja eller dy af 3—4 fots medelmäktighet. Under gytjan ligger en fin, mörk nästan homogen lera, hvilken är ytterst vattenhaltig och i det närmaste sandfri för känseln. Af de gjorda borrhningarne framgår, att leran har en mäktighet som vexlar emellan 19,5 och 5 fot, eller i medeltal räknadt minst 8 fot.

Chefen för Sveriges Geologiska Undersökning, Professor O. TORELL, som genom besök på platsen gjort sig bekant med lerans förekomst, har jemte Öfverintendenten H. ZETTERWALL deröfver afgifvit ett fördelaktigt utlåtande, hvarur följande må anföras. *Leran vid Hagby* är likasom den på Åsby egor af en ovanlig finhet och, med undantag af de djupare liggande lagren på ett mindre område, nästan alldeles fri från sand. De brända förevisade profven hafva täta och fina brottytor, frihet från sprickor, ett allt igenom lika och homogent utseende, samt hafva en vacker röd färg, visserligen något ljusare än Ekebylerans, men likväl både jemn och behaglig. — Leran torde lämpa sig för tillverkning af finare arbeten, såväl för arkitektoniska ändamål, som till prydnader och s. k. terracottaarbeten m. m.

Hos Handelskemisten i Stockholm E. SCHOLANDER hafva flera undersökningar gjorts å *lera från Hagby* för att bestämma dels krympning och hållfasthet efter bränning, dels ock den kemiska sammansättningen. Enligt hans intyg vexlar hållfastheten emellan 24 τ och 37 τ , och lär skillnaden i väsentlig mån böra tillskrifvas sandhalten hos de olika profven, enär brottytans beskaffenhet hos de svagaste visar ett grofkornigt, sandigt utseende, då densamma deremot hos de starkare visar jemnare och tätare gry i godset. Härvid är dock att märka, att just den fina leran, med den största hållfastheten, är den som till öfvervägande mängd förekommer, nemligen å Hagby egor ensamt öfver omkring 130 tunnlands areal.

Lerornas kemiska sammansättning och öfriga egenskaper skola här nedan anföras i sammanhang med den Småländska leran. Denna är anträffad, som nämdt, nära Flisby jernvägsstation i nedre sluttningen emot Anebysjön. De borrhningar, som här verkstälts, angäfvö en mäktighet af 9 à 10 fot, men innan en närmare undersökning företagits, torde det vara för tidigt att uppgifva en viss siffra för medelmäktigheten. Af lerans läge i en sluttning är tydligt, att den i olikhet med den Södermanländska ingalunda är »vattenhaltig», utan tvärtom ganska hård att genomborra i de öfre lagren. I de understa 4 à 5 foten innehåller leran en obetydlig del, omkring 5 %, carbonater af kalk och talk.

Den kemiska sammansättningen af de Södermanländska lerorna är utförd af E. SCHOLANDER, såsom ofvan är sagdt, den Småländska är analyserad genom Sveriges Geol. Undersökningsförsorg af dess Kemist Dr H. SANTESSON.

	Från Åsby.	Från Hagby.		Från Flisby.
Olösligt.....	71,55	71,20	69,95	71,73
Kiselsyra löslig.....	0,51			11,38
Jernoxid.....	2,80	7,28	7,56	0,43
Jernoxidul.....	5,00			3,70
Lerjord.....	11,91	10,87	12,24	5,34
Kalk.....	0,97	1,08	0,83	1,12
Talk.....	0,42	1,53	0,43	0,87
Natron.....	0,34	0,27	0,23	0,02
Kali.....	0,77	0,95	1,05	0,65
Svafvelsyra.....	0,18	0,23	0,24	0,17
Fosforsyra.....	0,14	0,16	0,16	0,21
Glödningsförlust...	4,69	5,80	6,30	4,70
Kolsyra och förlust	0,72	0,63	1,01	—
	100,00	100,00	100,00	100,32

Lerorna från Hagby äro tvenne generalprof, sammantagna af prof från olika djup. Flisbyleran är tagen vid 3—5 fots djup. Skillnaden emellan de Södermanländska lerorna är ej

synnerligen anmärkningsvärd, deremot skiljer sig den Småländska från de andra genom en ovanligt hög halt af löslig kiselsyra, likaså genom en proportionsvis till de öfriga ämnena låg halt af lerjord, men något högre af kalk och talk, samt genom en betydlig mängd fosforsyra. I torrt tillstånd äro samtliga lerorna ljusgrå och till utseendet hvarandra ganska lika. Vid bränning krympa de jemnt och normalt, vid stark hetta sintra de temligen lätt. Af Åsbyleran hafva åtskilliga prof underkastats ännu starkare bränning, hvarvid den sintrat allt igenom till en mörk massa, hvilken på samma gång icke blott hårdnat ganska betydligt, utan ock vunnit en särdeles stor fasthet. Med de andra lerorna hafva ännu icke sådana starkare bränningar verkställts, men sannolikt skola äfven de lemna samma vackra och intressanta resultat.

Visserligen hafva hittills, såsom af ofvanstående framgår, våra svenska fina leror uppmärksamrats endast på några få ställen och försöken gjorts endast i mindre skala, men sedan intresset nu en gång väckts och försöken krönts med framgång, lär den tid ej vara aflägsen, då i vårt land på många ställen en ny lerindustri skall uppblomstra.

I Sveriges Geol. Undersöknings Museum i Stockholm finnas en del prof utställda och dagligen för allmänheten tillgängliga.